

lerin saraydan çıkarılması ve sürgün edilmesi gibi bazı olumsuz örnekler de veriliyor. Yine bu bölümde methiye besteler ele alınıyor ve diğer formların arasındaki yeri tespit ediliyor. III. Selim ve II. Mahmud için yapılan methiye besteler; eser, bestekâr, makam, usul, form ve ithaf başlıklarıyla tablolaştırılıyor. Methiye besteler; biçimsel özelliklerine, bestekârlarına, makamlarına, formlarına, ithaflarına, temalarına, usul ve güftelerine göre tablolardan da yararlanılarak analiz ediliyor ve çeşitli müzisyenlerden örnekler veriliyor. Bu bölümün son kısmında III. Selim'in icat ettiği -ya da icat ettiği düşünülen- makamların üzerinde durulması, hamilik rolü üstlenen sultanın aynı zamanda usta bir müzisyen olduğunu göstermek ve musikişinaslarla ilişkisini bu bağlamda aktarmak açısından önemlidir.

Osmanlı aydınlarının, musiki konusundaki bilgi ve tecrübelerini yazılı olarak aktardıkları eserlerin ve biyografi çalışmalarının az olması bugün için

musikinin himayesi konusunda kaynak sorunu yaratıyor. Selman Benlioğlu'nun eserde değindiği gibi, yeni kaynakların bulunması ve bu alanda yapılan çalışmaların artmasıyla daha detaylı ve net çıkarımlar yapılabilecektir. Yine de yazar, bu kitapta; kısıtlı sayıda kaynağa dayansa dahi, Osmanlı Dönemi musiki ve musikinin himayesi hakkında okuyucuda genel bir çerçeve oluşturacak bilgiler sunuyor ve önemli çıkarımlarda bulunuyor. Bilhassa esas konuya tarihî bir zemin hazırlanması, Osmanlı sarayındaki müzik faaliyetlerinin Batı ve diğer Doğu sarayları ile kıyaslanması, tespitlerin istatistiki verilere dayandırılması kitabı değerli kılıyor. Osmanlı'da sanatın himayesi konusunda musiki alanındaki eksikleri kapatmak adına kitaplaştırılmış ilk eser olması ve Osmanlı / Türk musikinin saray tarafından tekelleştirilmeden desteklenen "şehir müziği" kimliğine sahip olduğunun ortaya konulması bakımından *Saray ve Musikî* oldukça mühim bir çalışmadır.

SON ÇEYREK ASRIN ŞİİRİNİ YÜKLENE KİTAP: ŞİİR YÜKLÜ GEMİ

Sinan Bakır

Eleştirinin, Türk edebiyatında köklü bir geleneği yoktur. Türün bir disipline bağlanarak uzmanlık alanına dönüşmesi ancak yakın dönemde mümkün olabilmıştır. Eleştiriden yoksunluk; sadece şiirin değil düzyazı türlerinin gelişimini de olumsuz etkilemiş, çağdaşlaşma yolundaki edebiyatın uzun yıllar kendini tekrar etmesinde rol oynamıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar; *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde bu duruma dikkat çekerken bizde düzyazının ge-

lişmemiş olmasını, tenkit fikrinin yokluğuna bağlar. Modern zamanlarla birlikte eleştirinin, türlerin gelişimindeki rolünün fark edilmesi, önemli eleştirmenlerin yetişmesini de beraberinde getirir. Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu, Mehmet Kaplan, Hüseyin Cöntürk, Memet Fuat, Asım Bezirci, Mehmet H. Doğan, Doğan Hızlan öne çıkan eleştirmenlerden olur. Yenilik şiiri olarak nitelenen Garip'in kısa bir zaman diliminde yerleşik algıyı yıkmasında, tutulmasında ve kök salışında Nurullah Ataç ile Sabahattin Eyüboğlu etkisi bugün bile tartışılmaktadır. Eleştiri, çağdaş şiire yol gösteren en önemli kurumdur. Eserin estetik düzeyini / niteliğini ortaya koyan, değerli olanı değersizden ayıran ve bir bakıma

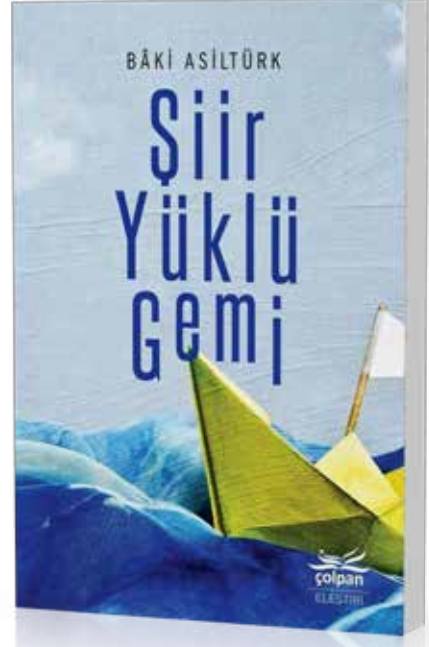
okura yol gösteren türdür. 90'lı yıllarda çağdaş disiplinlerle ilişki kurarak türü derinleştiren yazarlardan olan Orhan Koçak, Bâki Asiltürk, Orhan Kahyaoğlu ve Osman Çakmakçı eleştiri yazılarıyla 2000'li yıllara da yön vermişlerdir.

Çağdaş Türk şiirinin önemli eleştirmenlerinden Bâki Asiltürk, yazılmakta olan şiirin de dâhil olduğu son yarım asrın nabzını tutan hacimli araştırma kitapları ve çok yönlü eleştiri yazılarıyla dikkat çeker. Asiltürk, Türk edebiyatında dönemsel boşlukları dolduran çalışmalarla anılır. *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı* adlı araştırma-inceleme kitabı, 80'ler şiiriyle ilgili akademik bir boşluğu doldururken Kasım 2018'de Çolpan Kitap etiketiyle çıkan *Şiir Yüklü Gemi*¹ ise son çeyrek asrın şiir verimini birkaç kuşağı (80'ler, 90'lar ve 2000'ler) içine alacak biçimde kitaplar üzerinden tartışmaya açar. 80 yazının bulunduğu *Şiir Yüklü Gemi*, 1994-2018 yılları arasında yayımlanmış yaklaşık 110 şiir kitabını odağa alırken bir bakıma “son dönem şiirine ilişkin belli ölçekte bir harita oluşturuyor.”² Belirtilen zaman aralığında yayımlanmış ilk kitaplarla ikincilere yoğunlaşan yazarlar; Ahmet Oktay, Güven Turan, Tuğrul Tanyol ve Metin Celal gibi şairlerin yayımlanan toplu şiirlerini de mercek altına alıyor. Künyeleriyle birlikte bir araya getirilen yazıların, bilindik klasik kitap tanıtım yazılarıyla alakası yoktur. Her bir yazı, konu ettiği kitabı şiirsel yükü oluşturmuş yönlerle öne çıkarmakta; şiirler dil, biçim, söz varlığı, dize, imge, izlek gibi açılardan ele alınmaktadır. Odağa alınan kitapların estetik düzeyiyle ilgili okura belirli bir bakışın kazandırıldığını söylemek mümkündür.

Şiir Yüklü Gemi'deki yazılar, her bir şairin şiir estetiğinin kodlarıyla yüklüdür.

1 Bâki Asiltürk, *Şiir Yüklü Gemi*, Çolpan Kitap, Ankara 2018.

2 *age.*, (arka kapak).

İncelenen kitaplarda Asiltürk'ü ilgilendiren -daha çok- metinlerin şiirsel yükü olmuştur. Şiirin oluşumunda rol oynayan iç ve dış dinamiklerin, estetik açılım kazanıp kazanmadığı satır aralarında dikkatlere sunulur. Örneğin Asiltürk, kitabın ilk yazısını oluşturmuş olan “Buhurumeryem Çevresinde”, Lâle Müldür'ün yeni şiirlerindeki imajlara yoğunlaşırken bu imajların şiirsel ve bireysel gerilimde oynadığı role de eğilmekte, oluşan sıra dışı atmosferin muğlaklığını, belirsizliğini ve çağrışım yüklü duyuru dilini, şairin özgün imaj yaratmadaki ustalığına bağlamaktadır. Asiltürk; “zengin imge yağmuru” olarak nitelediği bu çağrışım yüklü imajları, şiirsel olana ulaşımında başat öğe olarak görür. “Buhurumeryem”i geniş bir atmosfere yayan imaj zenginliği, okuru bambaşka âlemlere götürür. Lâle Müldür, “bizi hiç düşünmediğimiz, kirlenmiş ruhumuzun belki de barınama-yaacağı fakat bir yandan bütün ortak ta-

raflarıyla aynı anda hepimize birden ait olan bir çocukluk dünyasına, masallar ve düşler ülkesine, 'ide'leşmiş roman / çizgi roman âlemine götürüyor yarattığı imajlarla.”³ *Şiir Yüklü Gemi*'deki beş yazı; Haydar Ergülen şiirini odağa almakta, bu şiirin estetik tabanını oluşturan kodları yayımlanan beş kitaptan (*Eskiden Terzi, Kırk Şiir ve Bir, Karton Valiz, Keder Gibi Ödünç, Sen Güneş Kokuyorsun Daha*)⁴ hareketle açmaktadır. Bâki Asiltürk'e göre bu şiirlerde; insan derinliğinin karmaşık süreçleri söz oyunları, imge yoğunluğu, anlamla sıkı ilişkili müzikal yapı / ses ve ironik katmanları değişen bir anlatımla gün yüzüne çıkartılırken aynı zamanda okura doğal dilin edebî dil katına yükselişi de adım adım izlettirilir. Haydar Ergülen'in dergilerde kalmış ilk dönem şiirlerinin de yer aldığı *Karton Valiz*'deki şiirlerde imgenin izini süren Asiltürk, “çocuk, su, anı, yağmur, kuş, ses...”⁵ imgelerinin yoğun kullanımına dikkat çeker ve bu imgelerin şairin sonraki şiirlerinde de yeni anlam örüntüleriyle kullanıldığını belirtir. Aynı yazıda Haydar Ergülen'in biçimini oluşturan bir özelliğe de dikkat çekilmektedir: “Anlamsal başkalaş(tır)ma, hemen her şeyin üstünde duruyor bazı şiirlerde (Altınlı, Tünel, İki Ayna).”⁶ “Haydar Ergülen: *Keder Gibi Ödünç*” başlıklı yazıda ise Asiltürk, izini sürdürdüğü şiirin anahtarını buluyor: “mecazi lisan”. Ona göre, Yahya Kemal'in “beyaz lisan”ına karşılık Ahmet Hâşim “kırmızı lisan”la yazmıştır. Günümüzde ise Haydar Ergülen “mecazi lisan”ı bulmuştur. Asiltürk'ün bu ince

3 age., s. 13.

4 Bâki Asiltürk, “Haydar Ergülen'in *Eskiden Terzi*'si”, s. 17-19, “Kırk Şiir ve Bir Üzerine Kırk Cümle ve Bir”, s. 33-37, “Haydar Ergülen'in *Karton Valiz*'de Taşdığı Şiirler”, s. 42-45, “Haydar Ergülen: *Keder Gibi Ödünç*”, s. 147-149, “Muhallebicide Nişanlımı Beklerken veya Haydar Ergülen'in *Sen Güneş Kokuyorsun Daha*'sı Üzerine”, s. 307- 311.

5 age., s. 43.

6 age., s. 45.

ve yerinde tespiti, Ergülen'in mecazi Türkçeyi ulaştırdığı düzeyin boyutuna, derinliğine haklı bir vurgu içerir.⁷ Haydar Ergülen'in *Sen Güneş Kokuyorsun Daha* kitabını odağa alan yazıda ise eleştirmen, bu şiirin “içtenlik”ten gelen özgünlüğüne dikkat çeker. Ona göre Ergülen, “keder, anne, kardeş, oda, gül, şiir, terzi, arkadaş, çocuk...” sözcüklerini imgeleştirmiş ve dilin içtenliği / zenginliğiyle kendine mal etmiştir.⁸

90 Kuşağı şairlerinden Betül Tarıman, Serdar Koçak, Birhan Keskin, Ömer Erdem, Şeref Bilsel, Deniz Durukan gibi şairlerin şiir verimlerini de mercek altına alan Bâki Asiltürk; kuşağın temsil düzeyi olan isimleri üzerinden 2000'lere sarkan şiirin kabaran yönlerini irdeler. Kuşkusuz üç kuşağın (80'ler, 90'lar, 2000'ler) ve daha eski kuşaklardan gelme şairlerin (Hilmi Yavuz, Ahmet Oktay, Güven Turan vd.) aynı dergi etrafında bulunduğu, aynı siyasal, sosyal hayatın iklimini soluduğu kavşak 2000'li yıllara rastlar. Asiltürk, yayımlanan her yeni kitabı, hem kendi içinde bütün olarak hem de şairin şiir çizgisinde ne tür bir estetik dokuya sahip olduğunu önceki verimlere yaptığı göndermelerle somutlaştırır. Özellikle Hilmi Yavuz, Güven Turan, Ahmet Oktay ve Haydar Ergülen şiirini konu alan yazılarda bunu görmek mümkündür.

Akademisyen-eleştirmen Bâki Asiltürk; 2000'lerden bugüne sarkan bir zaman diliminde Bâki Ayhan T. müstearıyla beş şiir kitabı⁹ yayımlamış, “Soylu Yenilikçi Manifesto”yla poetik konumunu belirginleştirmiş, kuşağının öncü

7 age., s. 147.

8 age., s. 308.

9 Şairin toplu şiirleri *Hayat ve Hayal Müzesi* adıyla Yapı Kredi Yayınları'dan çıkmıştır. Kitabın 2015 yılındaki genişletilmiş baskısında şu kitaplar yer alır: *Hileli Anılar Terazisi, Uzak Zamana Övgü, Fırtınaya Hazırlık, Kopuk, Bilet Geçmez Gemisi*. bk. Bâki Ayhan T., *Hayat ve Hayal Müzesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.

şairlerinden biri olmayı başarmış, entelektüel bir figürdür. Bâki Ayhan, kendi şiir evrenini inşa ederken ait olduğu dönemin şiirinin nabzını da tutmuştur. Dönemine içeriden bakan tavrı, kişiliğinden bağımsız değildir. Estetik tavrın öncelendiği, dize iççiliğinden bütün bir yapıya gidildiği bu beş kitaptaki metinlerde şiirsel gerilim, ben'in ifadesine dönüşen iç geriliminin toplumsal vurgular da içeren göndergesel gerçeklikle çatışmasından doğar. Psikolojik açılımlar kazanan bu çatışma hâli, genişleyen duyuların birtakım görüntülere dönüşümünde başat rol oynar. Bâki Ayhan, şiirinde; psikolojik süreçlerle yoğrulmuş lirik ses, anılarla örülü bir benliğin bilinçaltı mahzenine hapsolmuş çocukluğuna yöneldiği yerde trajikleşir. Bâki Ayhan'ın şair portresini yansıtan poetik yetkinliği, eleştiri yazılarının niteliğine de sinmiştir. Asiltürk; akademinin ya da izler çevrenin aksine, eleştiri yazılarının çoğunu kendi kuşağındaki verimlere ayırır. Böylece sürmekte olan bir dönemin canlı tanığı olan şiirlerinin yanında, eleştiri yazılarıyla da kendi kuşağının edebî çeşitliliğinin gün yüzüne çıkmasında öncü rol oynar.

2000'li yıllarda rastlanan çeşitli eğilimler, konu edilen kitaplara da yansımıştır. Lirik imgeci şiirin sürdürücüleri Gonca Özmen, Zeynep Arkan; postmodern boyutları olan, çok yönlü bir gerçek algısı kuran ve görsel şiire açılımlar

kazandıran Serkan Işın, Ömer Şişman, Mehmet Öztekin; deneysel bir dille insanı, toplumu, hayatı yeni bakış açılarıyla yorumlayan Ali Özgür Özkarıcı; yeni imgeci toplumcu şiirin öncü şairi Cenk Gündoğdu; epik dili ve bakış açısını çağdaş şiirde yenileyen Mehmet Erte aynı kuşağın kabaran verimleri olarak eleştiri yazılarına konu olur. Ömer Şişman, şiirinde; somut / görsel şekillerden soyut duygulara varma arzusu, harflerin dahi görüntülere dönüşümünü sağlar. "Anlamak ölmektir" diyen Mehmet Öztekin'teki, "anlamın gramatikal verilerle, ses(ler)le"¹⁰ olan ilişkisinin poetik yoğunluktaki rolüne dikkat çeken Asiltürk, bir yerde yeniliğin yeni kuşaktaki görüntüsünün izdüşümünü verir. Şiir Yüklü Gemi; içinde bulunulan çağın yaşayan şiirine ilgi duyan okurun yanında, kendi döneminde yazılan şiirin niteliğine ulaşmak isteyen şairler için de alternatifsiz bir kaynak. Akademiyle eleştirinin buluşma çizgisi olan bu yazılar, kendi döneminin öncülerinden olan bir şairin (Bâki Ayhan) elinden çıktığı düşünüldüğünde önemi/değeri daha da artar.

Kaynaklar

Asiltürk, Bâki, *Hayat ve Hayal Müzesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.

—, *Şiir Yüklü Gemi*, Çolpan Kitap, Ankara 2018.

¹⁰ *age.*, s. 128.

